

СТАНОВИЩЕ

от доцент д-р Камен Д. Димитров (ИБЦТ-БАН)

относно:

ЛИЛИ ГРОЗДАНОВА ГРОЗДАНОВА

РИМСКИТЕ ИМПЕРАТОРИ СРЕЩУ ГОТИТЕ НА КНИВА: ПОЛИТИЧЕСКА МИТОЛОГИЯ, ИСТОРИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ И ВЪЗСТАНОВИМА СЪБИТИЙНОСТ (Дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, шифър 05. 03. 01 Стара история.)

Обстоятелственото заглавие на дисертацията, в което фигурира и емблематичното име на готския вожд Книва – в случая символ на конфликтите между варварските племена, главно готи и карпи и Рим, изразява добре целта на труда като опит за възстановяване на историческата реалност в 4 управленчески периода при 3 императорски семейства (на Филип Араб, Траян Деций, Требониан Гал и Емилиан) между 244 и 253 г. сл. Хр. Този кратък хронологичен период е от особено значение за Империята. Той маркира началото на криза, която още през юни 251 достига една от кулминационните си точки с безпрецедентната гибел едновременно на двама императори при Абритус в Долна Мизия. Развитието на кризата ще доведе до капитална смяна на политическата система в лицето на Тетрархията, а век след това – и до формалното разделение на Империята. Днешните български земи, тогава организирани в римските провинции Долна Мизия и Тракия, заемат особено място в тези процеси като гранична територия на Империята с „Барбарикума“, т. е. непосредствена жертва на нашествията, но и на имперското политическото поведение в кризисни условия. Те са и терен за политическо обучение на бъдещите императори и база за смяна на императорските фамилии с помощта на мизийските легиони. Поради значимостта на изследвания в дисертацията период смятам, че трудът е актуален и необходим както за историята на Римската империя, така и за тази на днешните български земи в древността (двете упоменати провинции, на които Л. Грозданова отделя специални параграфи в рамките на всяко едно от разглежданите управления). Периодът и проблематиката са застъпени в редица изследвания на видни български и чужди учени, изчерпателно представени в библиографията от 421 заглавия и използвани в труда. Следвайки целта на дисертацията, докторантката възприема според мен единствения правилен подход – независими изследвания върху всяка една група извори (наративни, епиграфски, археологически и нумизматични), отнасящи се до всяка една от трите императорски фамилии и съпоставяне на резултатите. Това е направено удачно, което прави като цяло изводите да звучат убедително.

Бих искал да коментирам по-подробно начина на използване на нумизматичните извори. Те се групират в три раздела, поотделно за всяка една от трите фамилии:

- Продукция на императорските монетарници
- Продукция на провинциалните монетарници, най-вече на тези в Долна Мизия и Тракия.

- -Разпространение на монетите в двете провинции под формата на монетни съкровища.

Така диференцирани, нумизматичните извори са въведени в обръщение чрез актуални корпуси на монетосеченията (RIC, Pick, Schoenert-Geiss, Юркува, Драганов, Карайотов и др.), както и чрез последния преглед на съкровищата от Touratzoglou от 2006 г. Това дава възможност за пълноценен поглед върху данните на нумизматиката, а именно: монетарни и финансови мерки, идеологически и пропагандни мотиви, снабдяването на провинциите с монети и укриването им там като последствие от военни заплахи. Този подход осмисля нумизматичните извори като пълноценна информация за историята на разглеждания в дисертацията период. Какви са по-важните изводи, достигнати с тяхна помощ?

Управлението на Филип Араб (244-249) (за нумизматични данни сс. 52-55, 61-69, 74-88, 98). Темите на изображенията в императорското монетосечене пропагандират авторитета на Филип, но и на Филип син и Отацилия, други отразяват спокойствие и авторитета на армията и са адресирани до двете основни социални групи в римското общество- армията и цивилните. Провинциалните монетосечения в двете провинции представят голямата роля на Филип син в тяхното управление като втори „център“ на императорската институция, а също и ролята на Отацилия в нея. Това е проявено най-вече в отбраната срещу карпите в 247 г. Монетните съкровища показват интензивен паричен поток към двете провинции и все още големи финансови възможности. Укриването им ги свързва с нашествията на карпите в 245-247 и на готите на „Острогот“ в 248, които достигнали далеч на юг до днешно М. Търновско и Свиленградско и до Сердика и Пауталия. Съкровищата, завършващи с монети на Филипправило са отнесени към управлението на този император, а не към това на Деций, както смята Б. Геров, който дори изобщо отрича отражение на нашествието на карпите в нашите земи. Изтъкнатия от докторантката „интензивен паричен поток“ говори за съевременно снабдяване на двете провинции с най-новите императорски емисии. Това естествено ще бъде отразено и в монетните съкровища, като датата на укриване ще съвпада с датата на най-късната емисия в съкровището. Тук може да се препоръча не бегло споменаване, а по-детайлно групиране на съкровищата в по-ранна и по-късна група, свързани съответно с двете споменати нашествия, което би профилирало по-подробно и техния географски аспект. Такъв опит вече е направен в трудовете, които докторантката цитира.

Управлението на Траян Деций (249-251) (сс. 122, 129, 133-136, 142-147). В императорската монетарница се въвеждат мерки за укрепване на паричната система- започва сечене на двойни сестерции и семиси. Те следва да се определят не като „нови стандарти“ (с. 122), а като нови номинали в рамките на обичайния монетен стандарт за Римската империя. Денарът едва ли е „изравнен по стойност с антниниана“ (с. 122), тъй като на същата страница се посочва, че „1 ауреус=25 антниниана= ...50 денара....“, което говори за съотношение антниниан: денар= 2: 1, приемано в почти всички нумизматични изследвания.. Превръщането на стари денари в антниниани чрез препечатване на практика цели на наличния под формата на денари метал да се придаде двойно по-голяма стойност в полза на фиска, което по принцип е основна цел на вторичната преработка на монети в античността (чрез препечатване и контрамаркиране). Темите на монетните изображения засягат изобилието, стабилността, авторитета на императорската фамилия, провинциите, армията и цивилните. В Долна Мизия и Тракия не се сечат монети, обяснено с несигурността и варварските нападения. Провинциалното монетосечене е изнесено в Горна Мизия, Дакия и Панония.

То частично компенсира липсата на провинциални емисии в Долна Мизия и Тракия, където се внасят масово императорски антониниани. Установява се лична ангажираност на императорската двойка с отбраната на двете провинции, намерило израз и в гибелта им при Абритус.

Управлението на Требониан Гал и Емилиан (251-253) (с.с. 186-187, 210-217). През този период действат голям брой монетарници в Европа и Изтока. В Тракия функционират само три, силно отдалечени от Дунавския лимес. Това, както и липсата на провинциални емисии от Д. Мизия говорят за продължаващи нападения и несигурност. Това е отразено и в укриването на монетни съкровища. В противовес на това темите на монетните емисии внушават спокойствие и сигурност. Подчертава се водещата роля на Волусиан в Тракия.

В заключение искам да подчертая, че дисертацията и като проблематика, и като методика на изследване, и като пълнота на изводите напълно покрива стандартите за успешната ѝ защита. Направените бележки не намаляват нейната стойност, а по-скоро дават насоки за бъдеща монография, чието публикуване препоръчвам. Апелирам въз основа безспорните качества на дисертацията на авторката ѝ Лили Грозданова Грозданова да се присъди образователната и научна степен „Доктор“, за което и ще дам своя глас.

София, 4.1. 2012

Доцент д-р Камен Д. Димитров